

5. Davies, C. (1990). Ethnic humor around the world. Indiana University Press. (Dunyo bo'ylab etnik yumor)
6. Hall, E. T. (1976). Beyond culture. Anchor Books.
7. Holmes, J. (2013). An introduction to sociolinguistics (4th ed.). Routledge.

TIL VA ADABIYOT O'QITISHDA MUAMMO VA YECHIMLAR

Abdisharipova Mahliyo,

UrDPI, Xorijiy filologiya kafedrasi o'qituvchisi
+998955452127 abdisharipovamahliyo@gmail.com

Sultanova Dilnura,

UrDPI, Xorijiy filologiya va adabiyoti (ingliz tili)
yo'nalishi talabasi
+998971373111 @dilnurasultanova039@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqola, til va adabiyot o'qitishda mavjud bo'lgan muammolarni tahlil qiladi va ularni hal qilish yo'llarini ko'rsatadi. O'zbekistonda til va adabiyot fanlarini o'qitishda talabalar va o'qituvchilar duch kelayotgan asosiy muammolar, o'quv dasturlarining eskirganligi, metodik xatoliklar, o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik darajasi va talabalarning til va adabiyotga nisbatan qiziqishining pastligi kabi masalalar ko'rib chiqiladi. Maqola, bu muammolarni bartaraf etish uchun bir qator yangi metodlar va yondashuvlar taklif qiladi.

Kalit so'zlar: til o'qitish, adabiyot ta'limi, pedagogik muammolar, echimlar, zamonaviy metodika, o'qituvchi malakasi, talaba motivatsiyasi, interaktiv ta'lim, texnologiya va ta'lim, o'quv dasturi

Аннотация

Данная статья анализирует проблемы, с которыми сталкиваются преподаватели при обучении языку и литературе, а также предлагает пути их решения. Рассматриваются основные проблемы, такие как устаревшие учебные программы, методические ошибки, недостаточная профессиональная подготовленность учителей и низкий интерес студентов к языку и литературе. Статья предлагает новые методы и подходы для решения этих проблем.

Ключевые слова: преподавание языка, обучение литературе, педагогические проблемы, решения, современные методики, квалификация преподавателей, мотивация студентов, интерактивное обучение, технологии в образовании, учебные программы, language teaching

Annotation

This article analyzes the problems faced in teaching language and literature and proposes solutions to these issues. The main problems discussed include outdated curricula, methodological errors, insufficient professional training of teachers, and low interest of students in language and literature. The article offers new methods and approaches to address these problems.

Keywords: literature education, pedagogical challenges, solutions, modern methodology, teacher, qualification, student motivation, interactive learning, educational technology, curriculum development.

Til va adabiyot o'qitish, nafaqat bilim olish jarayonining, balki jamiyatning ma'naviy va madaniy taraqqiyotining asosiy qismlaridan biridir. Bu soha ta'lim tizimida katta ahamiyatga ega bo'lib, talabalar va o'qituvchilarga yangi yondashuvlar va metodlarni taqdim etadi. Shuningdek, til va adabiyot o'qitishning o'ziga xos muammolari ham mavjud bo'lib, ular ta'lim jarayonining samaradorligini pasaytirishi mumkin.

O'quv dasturlari zamon talablariga mos kelmasligi, yangiliklar va texnologiyalardan foydalangan holda ta'lim berishda qiyinchiliklarga olib keladi. O'quv dasturlari ko'pincha eski uslublarga asoslanadi va zamonaviy bilim va metodlarni o'z ichiga olmaydi. Zamonaviy dunyo shiddat bilan o'zgarib bormoqda. Innovatsiyalar, texnologik yutuqlar, yangi kasblarning paydo bo'lishi — bularning barchasi ta'lim tizimidan ham zamonga moslashuvchanlikni talab qiladi. Afsuski, ko'plab maktab va oliy o'quv yurtlarida hali-hanuz eskirgan o'quv dasturlari qo'llanilmoqda. Bu esa yosh avlodning raqobatbardoshligini pasaytirish xavfini tug'diradi.

Eskirgan o'quv dasturi — bu zamonaviy talablarga javob bermaydigan, qadimiy yondashuvlarga asoslangan, yangiliklardan yiroq bo'lgan ta'lim mazmuni hisoblanadi. Bu kabi dasturlar ko'pincha quyidagi belgilar bilan ajralib turadi:

Texnologik yangiliklarni o'z ichiga olmasligi;

Qadimiy metodikalar asosida tuzilgani;

Tanqidiy fikrlash, amaliyot va kreativlikka emas, yodlashga asoslanishi;

Mehnat bozoridagi ehtiyojlardan yiroqligi.

Eskirgan dasturlarning qo'llanishi bir qator salbiy oqibatlariga olib keladi:

Talabalarning bilimlari mehnat bozorida kerak bo'lmaydi, ko'plab bitiruvchilar o'z mutaxassisligi bo'yicha ish topa olmaydi, chunki ular egallagan ko'nikmalar zamon talablariga javob bermaydi.

Ijodkorlik va tanqidiy fikrlash rivojlanmaydi, yodlashga asoslangan ta'lim tizimi o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va muammolarni hal qilish qobiliyatini cheklaydi. O'quvchilarda ta'limga nisbatan qiziqish pasayadi, mazmunan va metod jihatdan qiziqarsiz bo'lgan fanlar motivatsiyani kamaytiradi. Eskirgan o'quv dasturlarini yangilash zamonaviy ta'lim islohotlarining asosiy yo'nalishlaridan biridir. Quyidagi chora-tadbirlar muhim hisoblanadi:

Ta'lim dasturlarini xalqaro standartlar asosida yangilash: Misol uchun, STEM (fan, texnologiya, muhandislik, matematika) yo'nalishidagi integratsiyalashgan o'qitish tizimi.

O'quv jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy qilish:

Sun'iy intellekt, dasturlash asoslari, ma'lumotlar tahlili kabi mavzularni kiritish.

Amaliyotga yo'naltirilgan o'qituv usullarini joriy etish: Case-study, loyiha asosida o'qitish, jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish.

O'qituvchilarning malakasini oshirish: Har qanday islohot muallimlar orqali amalga oshadi — ularning yangi metodikalarni egallashi muhim.

O'qituvchilar o'z kasbiy bilimlarini doimiy ravishda yangilab borishlari kerak. Ammo ko'plab o'qituvchilarning malakasi etarli emas va ular yangi pedagogik yondashuvlarga tayyor emas. Shuningdek, o'qituvchilarni qayta tayyorlash va metodik yordamni yaxshilash zarurati mavjud. Ta'lim sifati bevosita o'qituvchi malakasi bilan bog'liq. Har qanday ilg'or o'quv dasturi, zamonaviy darslik yoki texnologik vosita – bularning barchasi samarali bo'lishi uchun malakali pedagog zarur. Afsuski, bugungi kunda ko'plab ta'lim muassasalarida o'qituvchilarning kasbiy tayyorlanishidagi kamchiliklar ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Ko'plab o'qituvchilar nazariy bilimga ega bo'lsa-da, uni amaliyotga tatbiq eta olmaydi. Dars jarayonida interaktiv metodlardan foydalana olmaslik, zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirmaslik bunga misoldir. Ko'pgina pedagoglar darsni rejalashtirish, baholash, differensial yondashuv yoki zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashda qiynaladi. Bu esa o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olmasdan, yagona yondashuv asosida dars o'tilishiga olib keladi. Aksar hollarda o'qituvchilar malaka oshirish kurslarida qatnashsa ham, bu jarayon formallikka aylanib qolgan. Kurslar zamonaviy ehtiyojlarga mos kelmaydi yoki interaktiv, amaliy jihatdan samarali tashkil etilmaydi. Raqamli asrda

yashayotgan bo'lsak-da, ko'plab o'qituvchilar internet resurslaridan samarali foydalana olmaydi. Elektron darsliklar, onlayn platformalar, test tizimlari — bu vositalardan foydalanish madaniyati hali etarli darajada shakllanmagan. Ba'zi pedagoglar o'z ish uslubini yangilashga, o'zgarishlarga ochiq bo'lishga qiziqmaydi. Bu holat o'qituvchilikni faqat mehnat vazifasi sifatida qabul qilish bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Pedagogika oliygohlarida ta'lim sifatining pastligi;
Talabaga amaliyotga yo'naltirilgan bilim berilmasligi;
Malaka oshirish tizimining eskirganligi;
O'qituvchilarning moddiy rag'batlantirilishining sustligi;
Kasbga bo'lgan motivatsiyaning pasayishi.

Pedagogik ta'lim sifatini oshirish: O'qituvchilarni tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalarida amaliyotga asoslangan, zamonaviy metodikalarni o'rgatuvchi dasturlarni joriy etish zarur.

Malaka oshirish tizimini isloh qilish: O'qituvchilar uchun amaliy, zamonaviy va kasbiy ehtiyojlarga mos treninglar tashkil etish muhim.

Raqamli savodxonlikni oshirish: Har bir o'qituvchini raqamli platformalarda ishlash, onlayn dars o'tish va texnologik vositalardan foydalanishga o'rgatish shart.

O'qituvchilarni moddiy va ma'naviy rag'batlantirish: Ularning kasbiy o'sishiga to'siq bo'lmaslik uchun sharoit va motivatsiyani kuchaytirish lozim.

Professional hamjamiyatlarni rivojlantirish: O'qituvchilar o'zaro tajriba almashadigan, o'z ustida ishlashga undaydigan tarmoq va forumlar yaratish foydali bo'ladi.

Ko'p hollarda, talabalar til va adabiyotga nisbatan qiziqishlari past bo'ladi, bu esa o'qitish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Asosiy sabablar, o'quv materialining monotonligi, yondashuvlarning eskirganligi va o'quvchilarning o'ziga qiziqarli bo'lgan mavzularga qiziqishining yo'qligi hisoblanadi.

O'qituvchilarning ba'zilar zamonaviy pedagogik metodlarni o'zlashtirmagan va talabalarga til va adabiyotni o'rgatishda samarali yondashuvlarni qo'llashda qiynalishadi. Ularning o'qitish metodlari ko'pincha bir xil va samarali emas.

Zamonaviy texnologiyalar o'qitish jarayonini yanada samarali qilish uchun katta imkoniyatlar yaratadi, ammo ular ba'zi o'qituvchilar tomonidan etarli darajada ishlatilmaydi.

O'quv dasturlarini zamon talablariga moslashtirish va ularda yangi ilmiy yondashuvlar va texnologiyalarni qo'llash zarur. Shu bilan birga, talabalarning qiziqishini uyg'otish uchun interaktiv usullarni, multimedial materiallar va video darsliklarni kengaytirish lozim.

O'qituvchilarning doimiy ravishda o'z bilimlarini oshirib borishi, pedagogik

mahoratini rivojlantirishi kerak. O'qituvchilarga zamonaviy metodikalarni o'rgatish, seminarlar, malaka oshirish kurslarini tashkil etish zarur.

Talabalar uchun motivatsiya yaratishning eng yaxshi yo'llaridan biri, ularni qiziqtirgan mavzularni tanlash, darslarni interaktiv tarzda tashkil etish, o'zgaruvchan va qiziqarli materiallar bilan ta'minlashdir. Shuningdek, o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifoda etishga imkon berish kerak.

Ta'lim jarayonida interaktiv dasturlar, onlayn platformalar, mobil ilovalar va boshqa zamonaviy texnologiyalardan keng foydalanish talab etiladi. Bu metodlar o'quvchilarni yangi bilimlarni qabul qilishda yordam beradi va o'qitish jarayonini qiziqarli qiladi. Yangi pedagogik texnologiyalar — bu ta'lim jarayonida o'quvchilarga bilim berishda, o'qituvchilarga esa o'quvchilarni samarali o'rgatishda yordam beradigan, innovatsion vositalar, uslublar va metodikalardir. Bu texnologiyalar o'z ichiga elektron darsliklar, onlayn platformalar, virtual sinflar, multimedia vositalari, gamifikatsiya, sun'iy intellekt va boshqa zamonaviy usullardan foydalanishni oladi.

Yangi texnologiyalar yordamida ta'lim jarayoni yanada interaktiv va qiziqarli bo'ladi. Misol uchun, virtual sinflar, o'quv videolar va gamifikatsiya yordamida o'quvchilar darslarga yanada qiziqish bilan yondashadi. Bu esa o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

Individual yondashuv: Zamonaviy texnologiyalar o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish imkonini beradi. Onlayn platformalar va raqamli vositalar yordamida har bir o'quvchi o'z sur'atida darslarni o'zlashtirishi mumkin. Shuningdek, o'qituvchilar o'quvchilarning bilim darajasini baholash va ularga maxsus yondashuvlarni qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Innovatsion metodlar va ta'lim resurslari: Yangi texnologiyalar yordamida o'quvchilarga zamonaviy va innovatsion resurslar taklif etiladi. Elektron darsliklar, interaktiv videolar, onlayn treninglar – bular o'quvchilarga mustahkam bilim olish imkoniyatini yaratadi. Bundan tashqari, o'qituvchilar yangi pedagogik metodlarni qo'llashda texnologiyalardan foydalangan holda samarali natijalarga erishishlari mumkin.

Yangi texnologiyalar o'qituvchilarga ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish, o'quvchilarga yanada sifatli ta'lim berish imkoniyatini yaratadi. Bundan tashqari, o'qituvchilar o'z malakasini oshirish va pedagogik metodlarni takomillashtirishda texnologiyalardan foydalanishlari mumkin.

Texnologiyalarga kirish imkoniyatining cheklanganligi-Ba'zi ta'lim muassasalarida yangi texnologiyalarga kirish imkoniyati cheklangan. Internet tarmog'iga ulanish, kompyuter va boshqa raqamli vositalarga ega bo'lmagan o'quvchilarga ta'lim berishda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Bu holat

o'quvchilarning ta'lim olish imkoniyatlarini cheklaydi va raqobatbardoshlikni pasaytiradi.

O'qituvchilarning texnologik savodxonligi pastligi-Har qanday yangi texnologiya o'qituvchining bilim va ko'nikmalarini talab qiladi. Ba'zi o'qituvchilar zamonaviy pedagogik texnologiyalarni to'liq o'zlashtira olmaydi, bu esa dars jarayonida samarali ishlashni qiyinlashtiradi. Shu bois, o'qituvchilarning texnologik savodxonligini oshirish uchun muntazam ravishda malaka oshirish kurslari va treninglar tashkil etilishi lozim.

Pedagogik texnologiyalarni o'rganish uchun vaqt va resurslar-Yangi texnologiyalarni joriy etish uchun ko'p vaqt va resurslar talab etiladi. Bu jarayon o'qituvchilarning qo'shimcha mehnatini va ta'lim muassasalarining moliyaviy imkoniyatlarini talab qiladi. Shuningdek, o'quvchilarga yangi texnologiyalarni o'rgatish uchun o'qituvchilarning ham o'z malakasini oshirishi kerak.

Resurslarni ta'minlash va infratuzilmani yaxshilash: Har bir ta'lim muassasasida yangi texnologiyalarni joriy qilish uchun zarur infratuzilma yaratilishi lozim. Internet tarmog'iga ulanish, zamonaviy kompyuter va boshqa qurilmalar bilan ta'minlash ta'lim sifatini oshiradi.

O'qituvchilarni malaka oshirishga yo'naltirish: O'qituvchilarning texnologik savodxonligini oshirish uchun doimiy ravishda malaka oshirish kurslari, treninglar va seminarlar tashkil etish zarur.

Pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish: Pedagogik texnologiyalarni qo'llashda ularning samarali va maqsadga muvofiq ishlatilishiga e'tibor qaratish kerak. Har bir texnologiya o'quv jarayonini optimallashtirishga yordam berishi kerak.

Adabiyot va til o'qitish bo'yicha darsliklarni zamonaviy talablarga javob beradigan tarzda yangilash, o'quvchilarga oson va tushunarli tarzda materiallarni etkazish, ko'proq amaliy mashqlarni kiritish zarur. Darsliklar o'quvchilarga nafaqat fanlar asoslarini o'rgatadi, balki ularning tafakkurini rivojlantiradi, fikrlash va mantiqiy tahlil qilish qobiliyatlarini oshiradi. Darsliklar o'qituvchi uchun ham bir turdagi qo'llanma bo'lib, dars jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi.

Bilimlarni tizimli taqdim etish-O'quv darsligi — bu o'quvchilarga ma'lum bir fan doirasidagi bilimlarni tizimli tarzda o'rgatish vositasi. Yaxshi tuzilgan darslik, o'quvchilarga darsning asosiy masalalarini o'zlashtirishga yordam beradi.

Tajriba va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish-Darsliklar o'quvchilarga amaliy mashqlar, misollar va topshiriqlar orqali tajriba olish imkoniyatini beradi. Bu o'z navbatida, o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarni o'z ichiga olish-O'quv darsliklari pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va innovatsion yondashuvlarni taqdim etishi kerak. Bu o'quvchilarning o'qish jarayoniga qiziqishini oshiradi va ularga ta'limni osonlashtiradi.

Ilmiy va texnologik yangiliklarga moslashish-Ilm-fan va texnologiyalar rivojlanishi bilan yangi kashfiyotlar va yutuqlar yuzaga kelmoqda. O'quv darsliklari bu o'zgarishlarni o'zida aks ettirishi, zamonaviy bilimlarni o'quvchilarga taqdim etishi kerak. Masalan, informatika yoki biologiya kabi fanlar tez-tez yangi kashfiyotlar bilan boyib boradi. Bu sohalarida yangilanishlar zarur.

Jamiyatning ehtiyojlari va global talablar-Har bir davrda jamiyatning ta'limga bo'lgan talablar o'zgaradi. O'quv darsliklarini yangilash jamiyatda mavjud bo'lgan ehtiyojlarni hisobga olishni talab qiladi. Masalan, zamonaviy iqtisodiyot va mehnat bozorining ehtiyojlarini qondirish uchun iqtisodiyot, muhandislik va texnologiya sohalariga oid bilimlar kuchaytirilishi lozim.

Interaktiv va innovatsion metodlarni kiritish-Bugungi kunda ta'limning interaktiv va innovatsion usullari qo'llanilmoqda. O'quv darsliklari ham shu yondashuvlarga mos bo'lishi kerak. Misol uchun, raqamli texnologiyalar, onlayn resurslar, video darslar va simulyatsiyalar yordamida o'quvchilarga yanada samarali ta'lim berish imkoniyati paydo bo'lmoqda.

O'quvchilarning qiziqishlarini oshirish-O'quv darsliklari o'quvchilarning diqqatini jalb etadigan va motivatsiyasini oshiradigan shaklda tuzilishi kerak. Eski, noaniq va zerikarli darsliklar o'quvchilarning qiziqishini susaytiradi. Shu sababli, yangilangan darsliklarda o'quvchilarga qiziqarli misollar, real hayotdan olingan vaziyatlar, amaliy topshiriqlar kiritilishi zarur.

Moliyaviy cheklovlar-Darsliklarni yangilash jarayoni ko'p mablag' talab qiladi. Darsliklar bir necha yil davomida foydalanishga mo'ljallanadi, shuning uchun har bir yangilanish katta xarajatlarni talab qiladi. Ba'zan darsliklarni yangilash jarayonida moliyaviy resurslar etishmasligi ta'lim tizimining rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.

O'qituvchilarning yangi metodlarga tayyorlanmasligi-Darsliklar yangilangan bo'lsa ham, ba'zi o'qituvchilar yangi metodlar va texnologiyalarni qo'llashga tayyor emas. Bu o'qituvchilarning o'z malakalarini doimiy ravishda oshirib borishlari, yangi pedagogik yondashuvlar bilan tanishishlari kerakligini anglatadi.

O'quvchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlariga mos kelmaslik-Ba'zan yangi darsliklar o'quvchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlariga to'liq javob bera olmaydi. O'quvchilar har yili yangi mavzular va yangi texnologiyalarni o'rganishga ehtiyoj sezadilar. Shuning uchun darsliklar muntazam ravishda tekshirilishi va yangilanishi kerak.

Raqamli texnologiyalarni joriy etish-O'quv darsliklarida raqamli texnologiyalarni qo'llash, interaktiv metodlarni joriy etish muhim. Darsliklar nafaqat chop etilgan shaklda, balki raqamli formatda ham mavjud bo'lishi kerak. Bu o'quvchilarga mustaqil ravishda o'rganish imkonini beradi.

O'qituvchilarni malaka oshirish-Yangi darsliklarni muvaffaqiyatli qo'llash uchun o'qituvchilarni malaka oshirish kurslariga jalb qilish zarur. O'qituvchilar yangi metodikalarni va texnologiyalarni o'zlashtirishi, darsliklardan to'liq foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.

Amaliyotga yo'naltirilgan darsliklar ishlab chiqish-Darsliklar nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham o'rgatishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Misollar, amaliy mashqlar va loyiha ishlarini o'z ichiga olgan darsliklar o'quvchilarning real hayotga tayyorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, til va adabiyot o'qitishda muammolar bor, ammo ularning echimi ham mavjud. Yangi o'quv dasturlari, zamonaviy pedagogik metodlar va texnologiyalardan foydalanish, o'qituvchilarning malakasini oshirish, talabalar uchun qiziqarli va motivatsion darslar tashkil etish orqali bu muammolarni bartaraf etish mumkin. Muammolarni hal qilish orqali til va adabiyot o'qitish jarayoni samarali va qiziqarli bo'lishi, natijada talabalarning bilim darajasi oshishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'ulomov, A. (2020). O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik metodlar. Toshkent: Ma'naviyat.
2. Xodjayev, A. (2019). O'zbek tilini o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
3. **Neuweg, G. H. (2005).** *Könnerschaft und implizites Wissen: Zur lehr-lerntheoretischen Bedeutung der Erkenntnis- und Wissenstheorie Michael Polanyis.* Münster: Waxmann.
4. **Schön, D. A. (1983).** *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action.* Frankfurt/Main: Suhrkamp (deutsche Ausgabe).
— O'qituvchining reflektiv yondashuvi va amaliy mashg'ulotlarga asoslangan metodlar.
5. **Zydatiſ, W. (2007).** *Sprachbewusstheit und Sprachlernkompetenz: Konzepte, Analysen und Beispiele zur schulischen Sprachbildung.* Tübingen: Niemeyer.
— Til o'rganishdagi ongli yondashuv va o'quvchilarning til o'rganish kompetensiyasi.